

Б. Соловійов,
студент юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЕЛЕКТРОННЕ ГОЛОСУВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ ПОДОЛАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку проблема політичної корупції у виборчому процесі є надзвичайно поширеною, а її подолання є важливим кроком для розбудови демократичної, правової держави. В умовах слабких демократичних традицій, недостатньої ефективної діяльності органів публічної влади, недосконалого національного законодавства та низького рівня політико-правової культури сучасного суспільства політична корупція є однією з найвагоміших перешкод для додержання законності виборчого процесу, реалізації політичних прав і свобод громадян та утвердження принципу народного суверенітету. Політична корупція істотно впливає на механізм народовладдя, викликаючи зростаючу недовіру громадян до виборів та органів державної влади, негативні соціально-політичні процеси.

На думку багатьох дослідників, саме корупція є першочерговою причиною порушення конституційних прав і свобод у сфері волевиявлення. Проаналізувавши різноманітні джерела, ми дійшли висновку, що політична корупція – одна з найбільших проблем виборчого процесу в Україні, явище, що перешкоджає розвитку громадянського суспільства та його інститутів, підвищенню рівня політичної та правової культури населення. Слід погодитися з думкою Мельника, який вважає, що політична воля є вирішальним фактором ефективної протидії корупції. Саме вона визначає зміст і ефективність двох інших основних факторів протидії корупції – антикорупційної законодав-

чої бази та діяльності органів влади з її застосування [3, с. 38; 5, с. 56].

Проблема протидії політичній корупції висвітлена у працях як вітчизняних вчених, таких як М. Мельник, Г. Кохан, В. Ташій, А. Сафоненко, О. Терешук, О. Соснін, Л. Чубата, так і зарубіжних дослідників: С. Роуз-Екерман, П. Джерелі, С. Ліпсет, О. Нікелін, Л. Петтер, Дж. Скотт та ін. Однак питання розроблення конкретних механізмів протидії політичній корупції у виборчому процесі (насамперед, щодо впровадження електронної системи голосування) не було досліджено достатньою мірою. Проаналізувавши зарубіжний досвід щодо протидії політичній корупції, ми виокремили такі основні механізми боротьби з нею:

- впровадження електронного голосування;
- обмеження засобів та можливостей проведення агітації;
- обмеження фінансування виборчих кампаній [7, с. 339].

Метою даного дослідження є аналіз системи електронного голосування як механізму забезпечення мінімізації політичної корупції в Україні під час виборчого процесу (максимального звуження можливостей та меж її прояву) із метою підвищення законності процедури волевиявлення, сприяння реалізації повною мірою політичних прав та свобод громадян, розбудови демократичної правової держави. Актуальність мети роботи зумовлена загостренням проблеми поширення політичної корупції у виборчому процесі, збільшенням різноманітності форм її прояву на сучасному етапі.

міграції населення вимагають більш детального вивчення аспекту спрощення процедури волевиявлення як гарантії реалізації активного виборчого права за кордоном. Даному питанню, зокрема, присвячена Резолюція 1459 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про усунення обмежень права голосу» від 24.06.2005 року. Відповідно до пункту 3 даного документу Асамблея звертає увагу на пріоритет надання ефективних вільних та рівних виборчих прав якомога більшій кількості громадян незалежно від етнічного походження, місця проживання, стану здоров'я, наявності судимості тощо, враховуючи право голосу тих громадян, які проживають за кордоном.

Ураховуючи значення права голосу в демократичному суспільстві, держави – члени Ради Європи повинні забезпечити своїм громадян, які перебувають за кордоном, можливість голосувати на національних виборах. Дані держави повинні вжити відповідних заходів із метою максимально полегшити реалізацію виборчих прав, дозволивши голосувати заочно (поштою), в консульських установах або з використанням електронних засобів відповідно до Рекомендації (2004) 11 Комітету міністрів Ради Європи «Щодо правових, операційних та технічних стандартів електронного голосування». Для цього держави-члени повинні співпрацювати одна з одною, утримуватися від створення непотрібних перешкод на шляху ефективної реалізації виборчих прав іноземців, які проживають на їхній території (пункт 7 Резолюції) [9].

У зв'язку з викладеним вище однією з пропозицій Асамблеї щодо усунення обмежень права голосу є запровадження електронного голосування як форми заочного голосування з метою полегшення реалізації виборчих прав (пп. с п.11 Резолюції). Використання даного механізму позбавляє громадян, які на час проведення виборів перебувають за кордоном, потреби відвідувати дипломатичні установи держави, громадянами якої вони є, в країні

перебування, що, безумовно, спрощує процес волевиявлення. Прикладом можуть слугувати вибори до Сенату Франції у 2009 році, вибори у Філіппінах 2007 року (340 тис. та 27 тис. виборців відповідно, які перебували за кордоном, мали змогу проголосувати).

Важливо зазначити, що запровадження системи електронного голосування сприяє збільшенню явки виборців. До прикладу, така ситуація має місце в Індії, де online-голосування підвищило явку в середньому на 28%, та Об'єднаних Арабських Еміратах, де відсоток тих, хто проголосував, виріс приблизно на 20% [2, с. 32].

У рамках законодавства Європейського Союзу електронне голосування знайшло своє закріплення в «Керівних принципах щодо виборів», ухвалених Венеціанською Комісією 5-6 липня 2002 року, Рекомендації (2004) 11 Комітету міністрів Ради Європи «Щодо правових, операційних та технічних стандартів електронного голосування» [6; 7]. У цих нормативних актах закріплені основні вимоги, які пред'являються до електронного голосування. Згідно з п. IV ст. 3.2., ст. 43 вищезгаданих «Керівних принципів щодо виборів» електронне голосування може бути використане лише в тому випадку, якщо воно безпечне (тобто система може протистояти спробі свідомого зламу) й надійне (якщо методи електронного голосування здатні функціонувати автономно, незалежно від будь-яких збоїв в апаратних засобах і програмному забезпеченні). Необхідною умовою застосування даного механізму є можливість виборця одержати підтвердження того, що він проголосував, відразу після здійснення волевиявлення і за необхідності виправити помилку, яка була допущена під час голосування без порушення принципу таємниці голосування. Надзвичайно важливе значення має така риса системи, як прозорість (транспарентність), що означає передбачення можливості перевірки її належного функціонування [1, с. 55, 70, 273].

Керівні принципи та Пояснювальна доповідь Кодексу належної практики у виборчих справах, ухвалені Венеціанською Комісією 18-19 жовтня 2002 року, також передбачають ще один спосіб застосування процедури електронного голосування, окрім online-або sms-голосування, який полягає в тому, що з метою підрахунку голосів та спрощення перевірки на випадок оскарження результатів пропонується розробити механізм, відповідно до якого машина автоматично вдруковувала б у виборчий бюлетень вибір, зроблений виборцем, та автоматично поміщала використані бюлетені у спеціальний опечатаний контейнер для виключення до них доступу сторонніх осіб. У даному випадку усуваються можливості таких махінацій із бюлетенями, як їх підробка, викидання, винесення бюлетенів за межі виборчої дільниці. Така система гарантує забезпечення принципу конфіденційності.

Заслужує на увагу положення вищезазначених документів щодо доступності каналів зв'язку для дистанційного проведення електронного голосування, а саме зазначається, що за відсутності загального доступу до таких каналів електронне голосування повинно мати додатковий характер та бути допоміжним способом волевиявлення [1, с. 273].

Вважаємо, що ефективне застосування електронного голосування в Україні дозволить розв'язати низку наявних проблем у контексті виборчого процесу:

- спростити виборчий процес та підвищити рівень довіри громадян;
- забезпечити здійснення волевиявлення та підрахунок голосів із мінімальним втручанням, зменшення залежності виборчого процесу від людського фактору, який часто піддається корупційному впливу;
- знизити витрати на проведення виборів, пов'язані з друком бюлетенів, залученням великої кількості людських ресурсів (для підготовки, проведення виборів, підрахунку голосів);

- зменшити використання корупційних махінацій із бюлетенями (підроблення бюлетенів, їх викидання, винесення за межі виборчої дільниці, використання чорнил, які із часом «зникають» із бюлетеня, не даючи можливість врахувати відповідний голос виборця і т.д.);

- створити чітку, прозору, швидку систему автоматичного підрахунку голосів;

- полегшити процедуру участі в голосуванні для виборців, які перебувають за кордоном;

- ліквідувати необхідність особисто відвідати виборчу дільницю під час виборів;

- максимально врахувати потреби різних груп виборців (люди з обмеженими можливостями, люди похилого віку і т.д.).

На нашу думку, запроваджувати механізм електронного голосування в Україні слід поступово, почавши з надання всім виборцям можливості обирати електронний чи традиційний варіант голосування. Вважаємо, що запровадження в Україні внутрішніх біометричних паспортів – необхідна і важлива передумова для застосування електронного голосування, що свідчить про готовність реформування виборчого процесу в даному напрямку.

Отже, механізм електронного голосування, на нашу думку, полягає в тому, що кожен виборець на сайті Центральної виборчої комісії має доступ до електронного кабінету, вхід до якого здійснюється через логін та пароль (серія та номер паспорта, ідентифікаційний код, наприклад). У такому «кабінеті» виборець повинен заповнити інтерактивні поля з ідентифікаційними даними (ПІБ, дата, місце народження, місце реєстрації). Після заповнення ці поля стають закритими для доступу. Для здійснення волевиявлення виборцю необхідно в день голосування зайти у свій особистий кабінет, зробити відмітку в бюлетені, доступ до якого він отримує, натиснути кнопку «Проголосувати», що свідчить про факт воле-

виявлення. Після цього має з'явитися інформація про те, що голос виборця за певного кандидата або партію зараховано, що дає можливість виборцю отримати підтвердження та виправити помилку, якщо вона має місце, шляхом анулювання попереднього результату та здійснення повторного вибору. Дані передаються на сервери, розташовані у ЦВК, обробляються та підраховуються. Дана процедура передбачає запровадження механізму online-голосування як різновиду електронного.

Вважаємо за потрібне зазначити, що традиційний спосіб голосування теж потребує змін. Перспективною вважаємо ідею розміщення в кабінах для голосування оптичних сканерів-зчитувачів, які ідентифікують виборця за допомогою сканування його документа (внутрішнього біометричного або звичайного паспорта) та допускають його до голосування, якщо інформація про особу є в базі даних (електронному списку) виборців та волевиявлення нею ще не було здійснене, та тачскрінів (планшетних комп'ютерів чи сенсорних дисплеїв), які замість паперових бюлетенів дозволяють виборцю здійснити волевиявлення шляхом, аналогічним вищезгаданому. Для людей з обмеженими можливостями можуть бути створені окремі кабіни для голосування (наприклад, із голосовими підказками для осіб із вадами зору). Працівники дільничних виборчих комісій у такому випадку повинні надати консультативну допомогу виборцям, спостерігати за дотриманням ними всіх вимог та правил проведення голосування. Підрахунок голосів теж має бути автоматизовано, а результати, вся інформація з кожної виборчої дільниці та округу передаватимуться до головного серверу ЦВК.

Вважаємо, що процедура електронного голосування може вирішити низку проблем, у тому числі корупційних, які мають місце у виборчому процесі в Україні.

У результаті аналізу зарубіжного досвіду щодо протидії політичній корупції у виборчому процесі було з'я-

совано, що застосування електронного голосування є одним із найбільш дієвих механізмів боротьби з нею. На нашу думку, запровадження системи електронного голосування в Україні дасть можливість: спростити виборчий процес та підвищити рівень довіри громадян; забезпечити здійснення волевиявлення та підрахунок голосів із мінімальним втручанням, зменшити залежності виборчого процесу від людського фактору; знизити витрати на проведення виборів, пов'язані із друком бюлетенів, залученням великої кількості людських ресурсів; зменшити використання корупційних махінацій із бюлетенями; створити чітку, прозору, швидку систему автоматичного підрахунку голосів; полегшити процедуру участі в голосуванні для виборців, які перебувають за кордоном; ліквідувати необхідність особисто відвідати виборчу дільницю під час виборів; максимально врахувати потреби різних груп виборців (люди з обмеженими можливостями, люди похилого віку і т.д.). Усе перераховане сприятиме мінімізації політичної корупції у сфері волевиявлення, дотриманню законності у виборчому процесі та розбудові демократичної правової держави.

Ключові слова: політична корупція, виборчий процес, електронне голосування, вибори, фальсифікація результатів виборів.

Стаття присвячена питанню аналізу електронного голосування як механізму подолання політичної корупції у виборчому процесі в Україні.

Стаття посвящена анализу электронного голосования как механизма преодоления политической коррупции в избирательном процессе в Украине.

The article is devoted to the analysis of the e-voting as a mechanism for fighting political corruption in the election process in Ukraine.

Література

1. Європейський демократичний дорожок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи: пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. Вид. 2-е, випр. і доповн. Київ. 2009. 500 с.
2. Линник Н. Можливості модернізації виборчого процесу через електронні механізми. Вісник Центральної виборчої комісії. 2015. № 1. С. 32–33.
3. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії : монографія. Київ : Атіка, 2001. 304 с.
4. Мусяка В. Кому і навіщо впроваджувати електронне голосування? Третья Українська Республіка. 2013. URL : <http://www.3republic.org.ua/ua/ideas/11613>.
5. Пасічник В. Демократизація державного управління у контексті забезпечення національної безпеки та боротьби з корупцією. Демократичне врядування. 2014. № 13. С. 55–65.
6. Code of Good Practice in Electoral Matters: Guidelines and Explanatory Report. Adopted by the Venice Commission at its 51st session (Venice, 5-6 July 2002). URL : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2002\)023rev-e.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2002)023rev-e.aspx).
7. Council of Europe. Recommendation on legal, operational and technical standards for e-voting – explanatory memorandum. Rec(2004)11. URL : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=778189>.
8. If e-voting is currently being used, what is the current status of e-voting in general? URL : <http://www.idea.int/db/fieldview.cfm?field=495®ion=-1>.

